

Особливості реалізації концесії у транспортній галузі

В сучасних умовах, в яких опинилася транспортна галузь України, важливим напрямком розвитку міського громадського транспорту є залучення представників бізнесу до партнерства. Ефективна взаємодія бізнесу, місцевого самоврядування та держави – можливість транспортним підприємствам подолати довготривалий кризовий стан. Відсутність бюджетного фінансового забезпечення транспортних підприємств вимагає ретельного вивчення всіх форм фінансування в рамках співпраці між державою й приватним сектором.

Більшість науковців приділили увагу вивченню питання реалізації проектів державно-приватного партнерства в транспортній інфраструктурі. Впровадженню концесій державно-приватного партнерства для міського громадського транспорту приділено недостатньо уваги. Зі змінами в нормативно-правовому полі та підписанні Закону України «Про концесію» зростають перспективи перезавантаження діяльності суб'єктів господарювання транспортної галузі, що знаходяться у комунальній власності.

Практика показує, що запропоновані державними організаціями проекти модернізації транспортної галузі не реалізуються або відкладені на невизначений термін з причини обмеження фінансових ресурсів. Впровадження інструментів державно-приватного партнерства забезпечує перевагу щодо фінансування з використанням приватних коштів, що може прискорити терміни отримання фінансових ресурсів, завдяки чому знижуються витрати на проект. Таке зниження відбувається за рахунок уникнення інфляційного зростання витрат, застосування світового досвіду та новітніх технологій, передачі ризиків до приватного бізнесу.

Досвід розвинених країн відображає позитивну динаміку впровадження партнерської взаємодії державних суб'єктів господарювання транспортної галузі та бізнесу. Основою відносин у межах системи «державна – бізнес» є взаємовигідний обмін ресурсами.

У світовій практиці існує декілька моделей співпраці держави та приватного сектору. З урахуванням ступеню участі приватного сектора виділяють чотири моделі:

1) найпоширеніша форма партнерства – концесії. Приватний партнер зобов'язується здійснювати управління проектом в рамках договірної періоду, протягом якого на нього також покладається ризик, пов'язаний з інвестиційним вкладенням капіталу. Концесійні угоди задіяні майже в усіх інфраструктурних галузях. Таке партнерство надає концесіонеру право отримувати прибуток і/або грошові виплати від здійснення діяльності. Найпопулярнішою в світі є модель концесії Build-Own-Operate, згідно з якою інвестор будує або реконструює об'єкт державної власності, заробляє на експлуатації і сплачує відсоток державі;

2) контракти на управління та лізинг (Management and Lease Contracts): приватний сектор бере на себе відповідальність за здійснення управління проектом, але при цьому об'єкт залишається у власності держави, яка приймає інвестиційні рішення;

3) «проекти зеленого лану» (Greenfield Projects) – приватний партнер самостійно або спільно з державою будує і експлуатує новостворений об'єкт в межах терміну, зазначеного в контракті;

4) продаж активів (Divestitures) – приватний сектор купує частину об'єкту держсектора через розміщення вільних коштів в покупку акцій або через програми приватизації, що надають право власності на об'єкти [4].

До ознак державно-приватного партнерства належать: створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкція, реставрація, капітальний ремонт та технічне переоснащення) об'єкта державно-приватного партнерства та/або управління (користування, експлуатація, технічне обслуговування) таким об'єктом; довгострокові відносини від 5 до 50 років; розподіл частини ризиків між учасниками державно-приватного партнерства; внесення приватним партнером інвестицій в об'єкт державно-приватного партнерства [2].

Проаналізовано договір державно-приватного партнерства та визначено головні ознаки концесії:

- предмет концесії – державна та комунальна власність, а також сфери діяльності органів державного та місцевого самоврядування, яким характерна державна монополія;

- суб'єкти концесійного договору – органи державної та місцевої влади як власники майна;

- мета концесії – забезпечення суспільно значущих інтересів та потреб населення;

- реалізація концесії завжди передбачає договірну основу;

- обмеженість терміну концесії;

- концесія узаконює відшкодування і повернення предмета договору, що надається приватному партнеру щодо виконання її умов на оплатній основі, що визначена договором [3].

Фінансове забезпечення транспортної галузі України через впровадження механізмів державно-приватного партнерства має недостатній рівень поширення через такі обмеження:

- брак прозорого політичного середовища для впровадження проектів транспортної галузі;

- нестабільний характер нормативної бази щодо залучення прямих іноземних інвестицій;

- відсутність податкового стимулювання.

Недосконалість нормативно-правової бази – один із головних чинників гальмування реалізації державно-приватного партнерства у транспортній галузі України. Тривалий час законодавство України у сфері концесій залишалося недосконалим та неузгодженим, що зумовлювало відсутність попиту серед потенційних інвесторів, держави та органів місцевого самоврядування.

3 жовтня 2019 року Верховна рада прийняла новий Закон № 155-IX «Про концесію», який вступив в силу 20 жовтня 2019 року. Законом визначено нормативно-правові, фінансові та організаційні аспекти реалізації проектів державно-приватного партнерства, що здійснюються з метою модернізації інфраструктури та для розвитку соціально важливих послуг.

Відповідно до Закону України концесія – форма державно-приватного партнерства, де держава на умовах, передбачених концесійним договором, передає інвестору право на створення, будівництво або управління об'єктом концесії та надання суспільно важливих послуг. За таких умов значна частина операційних ризиків, що включає ризик попиту і ризик пропозиції, покладається на концесіонера [2].

В концесію можуть надаватися об'єкти права державної чи комунальної власності, зокрема, і надання послуг міським громадським транспортом. Реалізація концесій державно-приватного партнерства для суб'єктів господарювання транспортної галузі є важливим чинником на шляху до оновлення рухомого складу та впровадження суттєвих змін в інфраструктурі в цілому. Концесія вигідна для інвесторів, адже не зобов'язує проходити процедуру державної приватизації та вкладати кошти траншами. Виконання зобов'язань інвестором є гарантією розвитку транспортної галузі та інфраструктури.

Використання інструментів реалізації проектів державно-приватного партнерства в транспортній галузі дозволить отримати переваги всім учасникам процесу. Суспільство отримає підвищення якості транспортних послуг та розвиток соціальної інфраструктури.

Впровадження проектів ДПП для державних органів влади гарантує забезпечення діалогу між владою та бізнесом на партнерських засадах. Для держави така взаємодія означає нові можливості для створення та модернізації робочих місць; зменшення витрат, що пов'язані з наданням державних послуг; зростання ефективності управління та використання об'єктів державної власності; інноваційний розвиток проектного фінансування та використання сучасних методів управління в органах державної влади. [1]

При укладанні договорів про партнерство з державою приватний сектор отримує ряд переваг: залучення бюджетного фінансування для впровадження проектів державно-приватного партнерства; диверсифікація можливостей отримання кредитів від вітчизняних та/або міжнародних фінансових організацій під державні гарантії; спрощені процедури співпраці з державними дозвільними органами. Перевагою у партнерстві для приватного бізнесу є можливість інвестування коштів у традиційно державний сектор капіталовкладень, на які поширювалися обмеження для приватного капіталу. Для України – це можливість залучення приватних інвесторів до фінансування суспільно значущих галузей та розвиток транспортної галузі. Для інвестора – це отримання прибутку від функціонування об'єкту концесії.

Міжнародний досвід реалізації проектів державно-приватного партнерства свідчить про партнерську, рівноправну та взаємовигідну співпрацю між державою, органами місцевого самоврядування та бізнесу, де всі зусилля спрямовуються на впровадження проектів, що вирішують важливі для України питання на шляху до євроінтеграції. Обмеженість ресурсів на рівні органів місцевого самоврядування ускладнює утримання об'єктів комунальної власності. Тому впровадження концесії проектів державно-приватного партнерства надає змогу вирішувати проблеми реконструкції, утримання та оснащення об'єктів комунальної власності.

Визначено, що потенціал договору концесії як перспективної форми державно-приватного партнерства надає можливість залучати додаткові приватні ресурси для розвитку і модернізації транспортної галузі, надає можливість знизити фінансове навантаження на місцеві бюджети, збалансувати операційні ризики та забезпечити ефективне управління суб'єктами господарювання.

Література

1. Постніков В.С. Особливості застосування державно-приватного партнерства як регулятора розвитку державно-приватного партнерства: Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. № 22. С. 104–108.
2. Про державно-приватне партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 1 липня 2010 р. № 2404-VI. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2404-17>
3. Про концесію партнерство [Електронний ресурс]: Закон України від 03 жовтня 2019 № 157-IX. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>
4. Стеценко Т. В. Відбір проектів розвитку територіальних громад для співфінансування з місцевих бюджетів / Т. В. Стеценко, В. Г. Яременко, О. М. Лосева // Економіка і суспільство. – 2017. – № 11. – С. 474–480.